

مکاتبات رومن یا کوبسن

حسین رسول پور
مدرس دانشگاه پیام نور

مکاتبات رومن یا کوبسن

پژوهش: حسین رسول پور

(مدرس دانشگاه پیام نور)

سرشناسه:
 رسول پور،
 حسین، ۱۳۵۹ - |
 غنیمت و نسیم پندیس‌آور؛
 مکاتبات رومن یا کوپسن/ نویسنده
 حسین رسول‌پور، | مشخصات نشر:
 تهران: نشر خاموش، ۱۳۹۶. | مشخصات ظاهری:
 ۱۲۰ ص. : ۲۱/۵x۱۹/۵ س.م. | شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۳-۰۲۲-۲ | وضعیت
 فهرست نویسی: فیبا | موضوع: یا کوپسن، رومن،
 ۱۸۹۶ - ۱۹۸۲ م. - نامه‌ها | موضوع: Jakobson, Roman— Correspondence |
 موضوع: زبان‌شناسان — روسیه | موضوع: Linguists — Russia (Federation)
 رده بندی گنره: ۱۳۹۶ ۴۱۲.۹/۲۸۵
 رده بندی دیویی: ۹۲/۴۱۰
 شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۷۵۸۷۵

نشر خاموش

نام کتاب:	مکاتبات رومن یا کوپسن
مؤلف:	حسین رسول‌پور
طرح جلد و صفحه‌آرایی:	محمد علی خفاجی
لینتوگرافی، چاپ و صحافی:	سراج / مجتمع چاپ رضوی
چاپ / شمارگان:	اول ۱۳۹۶ / ۲۵۰
قیمت:	۱۶۰۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۲۳-۰۲۲-۲

کلیه حقوق این اثر برای نشر خاموش محفوظ است.
 ارتباط با نشر خاموش: ۰۹۱۳۱۷۸۱۹۲۰ | www.khamooshpub.ir

تهران، ولنجک، خیابان گلستان سوم، پلاک ۳۵، همکف

فهرست

پیشگفتار	۷
یک زبان‌شناس روسی، همین!	۳۱
(دربارهٔ یاکوبسن و اندیشه‌هایش)	۳۱
بررسی مکاتبات یاکوبسن	۸۷
منابع	۱۳۶
نمایهٔ نام‌ها	۱۴۱

پیشگفتار

رومن یاکوبسن^۱ زبان‌شناس برجسته روسی بود. در توصیف وی تنها نمی‌توان به این عنوان اکتفا کرد. چراکه او صرفاً زبان‌شناس نبود. دامنه مطالعات وسیع وی در شعرشناسی، ادبیات، نقد ادبی، فولکلور، دستور زبان روسی، ترجمه و موضوع‌های جدیدی چون زبان‌پریشی^۲ و... دلیلی خواهد بود که وی را چهره برجسته زبان‌شناسی قرن بیستم بدانیم که در کنار زبان‌شناسانی چون فردینان دو سوسور^۳ و نوام چامسکی^۴ به اسطوره‌ای تبدیل شده است. نگاهی به آثار و نوشته‌های وی نشان از اطلاع وی از چندین زبان، شناخت و تسلط‌اش به رشته‌های متعدد مرتبط با زبان و ادبیات دارد. همین امر باعث می‌شود که عنوان زبان‌شناس برای وی به نوعی اجحاف باشد.

1- Roman Jakobson

یا اگر تلفظ روسی نام وی را در نظر بگیریم: رومان یاکوبسون. برخی نیز اسم وی را در فارسی به صورت رامان یاکوبسن آورده‌اند.

2- Aphasia

3- Ferdinand de Saussure (1857-1913)

4- Noam Chomsky (1928-)

درباره زندگی وی و آثارش و همچنین زمینه‌هایی که به تحقیق در آن‌ها علاقه‌مند بوده، می‌توان کتاب‌ها نوشت. چنانکه محققان غربی از زمان فوت وی تاکنون چندین کتاب و صدها مقاله درباره وی نوشته و به چاپ رسانده‌اند. در ادامه، بعد از این مقدمه، به زندگی و آثار وی به طور اجمال اشاره خواهم کرد. اما مطالب تفصیلی درباره وی و همه آنچه را که بایستی در مورد یاکوبسن گفته شود؛ در جلد اول کتاب سه جلدی «درباره مکتب پراگ» - که به خواست خدا به زودی انتشار خواهد یافت - گفته‌ام. در نخستین جلد این کتاب که به پیدایش و شکل‌گیری مکتب پراگ و معرفی چهره‌های برجسته آن پرداخته شده، صفحات متعددی (بیش از صد صفحه) به یاکوبسن و بررسی اندیشه‌های وی اختصاص یافته است. در اینجا صرفاً به معرفی کوتاه وی و اهمیت اندیشه‌هایش و آثاری که به چاپ رسانده و همچنین آثاری که درباره وی نوشته‌اند؛ اشاره‌ای کوتاه خواهم نمود. در این کتاب محتوای نامه‌های وی در سال‌های فعالیت خود و برخی نامه‌های عاشقانه (خصوصی) اش بررسی شده و در بخش پایانی نمونه‌هایی از نامه‌های وی آمده است.

اگرچه مطالعات بسیاری درباره اندیشه‌های یاکوبسن صورت گرفته و چندین عنوان کتاب درباره وی چاپ شده؛ اما کتاب مستقلی که حاوی نامه‌ها و مکاتبات وی باشد یا دست‌کم به این موضوع پرداخته باشد، تاکنون به چاپ نرسیده است. صدها مقاله درباره وی نوشته شده؛ اما منابع اندکی به این موضوع پرداخته‌اند. شاید ارزشمندترین کتاب در این زمینه، کتاب پندرش تومن^۱ با عنوان «نامه‌ها و سایر اسناد

حلقه‌های زبان‌شناسی مسکو و پراگ (۱۹۱۲ الی ۱۹۴۵)^۱ باشد که برخی نامه‌های یاکوبسن و سایر اعضای این دو مکتب را در سال‌های اولیه فعالیت‌شان گردآوری کرده است. در کتاب «سال‌هایی که فوتوریست بودم»^۲ نیز نامه‌های خصوصی ارزشمند از وی به چاپ رسیده که در متن کتاب اشاره خواهم کرد.

این نکته را باید اضافه کنم که کتاب حاضر از کارهای جنبی کتاب سه جلدی «درباره مکتب پراگ» است که فکر آن بعد از پایان نگارش جلد اول به ذهنم رسید و به این دلیل که کار چندانی در این باره صورت نگرفته بود؛ سعی کردم در قالب پژوهشی کم حجم منتشر کنم. شکی نیست که مکاتبات یاکوبسون می‌تواند در ترسیم بهتر چهره وی و اوضاع آن زمان مؤثر بوده، تأثیری در شناخت او داشته باشد. کتاب از دو بخش شکل یافته است. در بخش «یک زبان‌شناس روسی، همین!» به زندگی، آثار و اندیشه‌های یاکوبسن پرداخته‌ام و در بخش «بررسی مکاتبات رومن یاکوبسن» مضمون نامه‌های وی را بررسی کرده و برخی از آن‌ها را به عنوان نمونه آورده‌ام. امیدوارم توانسته باشم در این کتاب در شناساندن این زبان‌شناس قدمی کوچک بردارم و اینکه کتاب حاضر کاری شتابزده نبوده باشد.

1- Letters and Other Materials from the Moscow and Prague Linguistics Circles, 1912- 1945, edited by: Jindřich Toman, Michigan Slavic Publications, 1994.

2- My Futurist Years, compiled and edited by Bengt Jangfeldt and Stephen Rudy, translated and with an introduction by Stephen Rudy, Oxford: Oxford University Press, 1997.

یکی از اندیشمندان جمله‌ای نغز دربارهٔ افلاطون و دریدا گفته بود که: «ما هنوز در مورد افلاطون گرفتاری داریم چه رسد به دریدا!». با الهام از این گفته می‌توانیم بگوییم که ما هنوز دربارهٔ یاکوبسن و جنبش ساختارگرایی نگفته‌های زیادی داریم و نادیده انگاشتن یاکوبسن و نپرداختن به جنبش ساختارگرایی به بهانهٔ اینکه دیگر حرف‌های جدیدی باب روز شده و تاریخ مصرف اندیشه‌های یاکوبسن و ساختارگرایان به پایان رسیده؛ به هیچ عنوان به نظر توجیه پذیر نمی‌رسد. در شناخت یاکوبسن و معرفی کارهایش و تأثیری که بر ساختارگرایی داشته می‌توان صدها صفحه مطلب نوشت. شاید این تصور و عقیده باب میل بسیاری از پژوهشگران نباشد و برخی تمایل داشته باشند که به بهانهٔ گذشت زمان و فاصله گرفتن ما از زمان حیات یاکوبسن و دوران اوج ساختارگرایی، پروندهٔ این گونه بررسی‌ها را مختومه کنند؛ اما به نظر می‌رسد که با شناخت این اندیشه‌ها بتوانیم از نهایت ظرفیت این عقاید و باورها برای پیشبرد پژوهش‌های حال حاضر هم در زبان‌شناسی و هم در حوزهٔ نقد ادبی بهره بگیریم. در این میان بی‌گمان، دو مسیر را در پیش داریم: اینکه صرفاً به گزارش و توصیف اندیشه‌های یاکوبسن و امثال وی بپردازیم و به این اکتفا کنیم و بس؛ و دیگر اینکه از امکانات بالقوهٔ نظرها و نظریه‌های وی برای ارزیابی و ارزشیابی داشته‌های امروزان استفاده کنیم. هر دو طریق، دست کم به عقیدهٔ من، شایستهٔ توجه و تدقیق است. اما مسیر دوم بالطبع به دلیل چشم اندازهای گسترده و وسیعی که پیش روی ما می‌گستراند و همچنین داشتن جنبهٔ کاربردی اهمیت بیشتری خواهد داشت. نکتهٔ دیگر اینکه، همیشه در چنین بررسی‌هایی همواره این

خطر سرراه قرار می‌گیرد که جنبش‌های فکری و صاحبان اندیشه‌های تأثیرگذار را با معیارها و سنجه‌های امروزی ارزشیابی می‌کنیم و یکسره از در انتقاد وارد می‌شویم؛ غافل از اینکه هیچ‌گاه نمی‌توان فرضاً رویکردهایی چون ساختارگرایی و حتی اندیشه‌های یاکوبسن را جدای از بافت و بستر تاریخی‌شان بررسی کرد و تخطئه آن‌ها به این بهانه که عقل و علم امروزی معیاری است معتبر، به نظر عادلانه نمی‌رسد. نباید فکر کنیم که یاکوبسن و حتی ساختارگرایی دیگر چندان چیزی برای گفتن ندارند و این تفکر باعث شود که خیلی سریع به رویکردهای دیگری پردازیم و ادعا کنیم که ضرورت دارد همسوبا گرایش‌ها و تمایلات روز حرکت کنیم. در این مورد نظرات می‌توانند متفاوت باشند و بررسی دقیق این گفته فرصتی دیگری می‌طلبد.

قدردانی از همسر؛ دوست گرامیم، مصطفی لطفی؛ دوست بسیار عزیزم بلال شایان؛ آقای دکتر محمد محمدی، استاد ادبیات فرانسه دانشگاه تبریز، و همچنین ناشر محترم بر بنده واجب است.

بی‌تردید خوانندگان خطاهایی را که در این کتاب راه یافته‌اند؛ به دیده اغماض خواهند دید. در این شکی نیست. امیدوارم یادآوری این خطاها در بهتر شدن چاپ‌های بعدی کتاب مؤثر واقع شود.

و من الله توفیق...

حسین رسول‌پور

تبریز، مهرماه ۱۳۹۵

h.r392@hotmail.com

یک زبان شناس روسی، همین!
(دربارهٔ یاکوبسن و اندیشه‌هایش)

رومن یا کوپسن زبان شناس روسی بود. اگر جانب انصاف را رعایت کنیم، نباید وی را تنها با این عنوان بخوانیم. هر چند خود وی تنها از این عنوان در توصیف خود استفاده می کرد. در سال ۱۹۷۶ در پاسخ مصاحبه کننده ای که از وی پرسید چه کسی هستی؟ صادقانه و با صراحت پاسخ داد: «یک زبان شناس روسی، همین!»^۱. همین عنوان نیز بر روی سنگ مزار وی در ماساچوست نقش بسته است^۲. به گفته برادفورد (۱۹۹۴: ۴) در کتاب «رومن یا کوپسن؛ زندگی، زبان و هنر»، او همواره این جملات را تکرار می کرد که: «من یک زبان شناسم و چیزی نیست که به زبان مربوط باشد و به من ارتباطی نداشته باشد»^۳.

1- A Russian philologist, Period!

البته اگر واژه philologist را بتوانیم به معنای زبان شناس بگیریم.

2- Russkij Filolog

3- Linguista sum, linguistic nihil a me alienim puto (I am a linguist and hold nothing that has to do with language to be).

اگرچه گفته یاکوبسن نشان از نهایت تواضع وی دارد، اما دلیلی نیست که وی را با عناوین دیگری چون نظریه پرداز ادبی، اسلاو شناس، منتقد، فولکلورشناس، نظریه پرداز ترجمه و حتی دانشمند، ادیب و متفکر نخوانیم. جدای از هر عنوانی که بتوان وی را نامید، یاکوبسن چهره‌ای برجسته در زبان شناسی قرن بیستم به شمار می‌رود که چه در آن زمان و چه اکنون شهرتی عالم گیر داشته و دارد. از این رو، نمی‌توان تاریخ زبان شناسی را دنبال کرد و از کنار وی و آثار ارزشمندش با بی‌تفاوتی و یا کم‌توجهی گذشت و آن‌ها را نادیده گرفت. بلکه بایستی درنگی طولانی بر آثار وی بکنیم. در طول دهه‌هایی که از مرگ وی می‌گذرد مقالات، رساله‌های دانشگاهی و کتاب‌های بسیاری درباره آثار و اندیشه‌هایش نوشته شده و این نشان از اهمیت جایگاه وی در تاریخ زبان شناسی دارد. از سوی دیگر چنانکه حق شناس (۱۳۸۵) اشاره می‌کند، ترسیم چهره علمی و فرهنگی یاکوبسن کاری هم دشوار و هم آسان است. دلایلی که وی ارائه می‌دهد بیشتر به ساختار زبان و گفتار وی در مقالات و نوشته‌هایش برمی‌گردد. به نظر می‌رسد که ترسیم چهره یاکوبسن از این جهت آسان باشد که وی را در نهایت در کنار زبان شناسان ساختارگرا قرار می‌دهیم یا تسامحاً منتقدی فرمالیست^۲ به شمار می‌آوریم. حال آنکه اندیشه‌های وی بسیار گسترده‌تر از این است و حوزه مطالعات وی بسیار عمیق‌تر. از سویی دیگر ترسیم چهره وی از این بابت دشوار است

1- Structuralist

2- Formalist

که لازمه‌اش بررسی تمامی آثار وی است و حتی آن‌هایی که درباره‌ی دستور زبان روسی، فولکلور زبان روسی و سایر زبان‌های اسلاوی نوشته است.

در پیشگفتار کتاب حاضر گفتم که در اینجا تنها به معرفی اجمالی و آثار و اندیشه‌هایش خواهم پرداخت و مطالب تفصیلی و درباره‌ی وی را می‌توان در کتاب زیر چاپ «درباره‌ی مکتب پراگ» دنبال کرد. نمی‌توان انتظار داشت که بتوانیم در قالب چندین صفحه‌ی محدود تمامی یا دست‌کم بیشتر ابعاد ذهنی و تفکریاکوبسن را ترسیم کنیم. با وجودی که مطالب فراوانی درباره‌ی وی نوشته شده؛ اما به نظر آنچه قطعی و مسلم می‌رسد این است که هنوز حرف‌های زیادی برای گفتن درباره‌ی وی وجود دارد. این ادعا نیز بسیار عبث خواهد بود که در آینده بتوانیم با مقایسه‌ی اندیشه‌های وی و بررسی افکارش از منظرهای متفاوت به تمامی جوانب تاریک اندیشه‌هایش راه پیدا کنیم. پس در این میان، هر کوششی سودمند خواهد بود تا دست‌کم بتواند برخی از جنبه‌های شخصیت علمی و فرهنگی وی را به تصویر بکشد. نکته‌ی دیگری که نبایستی در اینجا ناگفته بگذاریم. به دلیل این که بیشتر آثار یاکوبسن به زبان فارسی ترجمه نشده برای ایرانیان آن‌گونه که بایستی شناخته شده نیست. به نظر من این وضعیت تا مدت‌ها ادامه خواهد یافت. حتی یک دهم مقالاتی که در غرب درباره‌ی یاکوبسن نوشته شده در زبان فارسی درباره‌ی وی نوشته نشده است. از سویی دیگر آن‌چنان که مارتین هاسپلمث^۱ در مقدمه‌ی کتاب «همگانی‌های زبانی»^۲ اثر جوزف

1- Martin Haspelmath (1963-)

2- Language Universals

گرینبرگ^۱ می‌گوید (ص viii) بسیاری از کتاب‌ها در دهه‌های هفتاد و هشتاد تحت الشعاع توجه بیشتر منتقدان و زبان‌پژوهان به نظریه نحوی چامسکی قرار گرفتند. سخن هاسپلمث درباره اندیشمندان زبان‌شناس نیز می‌تواند صادق باشد. ظهور زبان‌شناسی چامسکی و نظریه نحوی وی مسیر بیشتر مطالعات زبان‌پژوهی را به سمتی دیگر سوق داد. از این جهت، بسیاری از نظریه‌ها، کتاب‌ها و حتی شخصیت‌های بزرگی چون یاکوبسن تحت الشعاع توجه روزافزون به نظریه و اندیشه‌های چامسکی قرار گرفتند. مطالعات یاکوبسن عمدتاً در مسیر زبان‌شناسی ساختارگرا رقم خورده بود. حال آن‌که با از راه رسیدن زبان‌شناسی چامسکی و ایراداتی که وی بر زبان‌شناسی ساختارگرا وارد ساخت؛ به نوعی بساط این رویکرد برجیده شد و بالطبع افرادی که در این حوزه فعالیت می‌کردند با نوعی بی‌اقبالی مواجه شدند. شاید بهتر باشد از تعبیر دیوید لایت فوت^۲ در مقدمه کتاب «ساخت‌های نحوی^۳» چامسکی بهره بگیریم که از واژه Snowball در اشاره به کتاب چامسکی بهره می‌گیرد. به نظر می‌رسد که نظریه چامسکی را باید آوارناگهانی برفی بدانیم که ناخواسته مسیرهای زیادی را در پژوهش زبان‌شناختی و نظریه زبانی تغییر داد و نظریه ساختارگرایی را تا حدودی کنار زد و به نوعی به موزه تاریخ زبان‌شناسی راند. شخصیت‌های بسیاری ناخواسته در زیر این توده برف دفن شدند و شاید بیراه نباشد که یاکوبسن را نیز از جمله این شخصیت‌ها به شمار آوریم که چندان توجهی به وی معطوف نشد. از سویی دیگر باید به این

1- Joseph Greenberg (1915-2001)

2- David Lightfoot

3- Syntactic Structures

نکته توجه داشته باشیم که همواره در تمامی علوم و حتی در حوزه‌هایی چون ادبیات و نقد ادبی این‌گونه بوده که ارائه نظریه یا فرضیه‌ای منسجم به نوعی رمز بقای نام صاحب نظریه (فرضیه) بوده است. نظریه‌ای که بتواند دست‌کم جامع باشد و مسائل و موضوعات بسیاری را روشن سازد. آیا راز شهرت فیزیکدانی چون آلبرت اینشتین^۱ فرضیه‌ای نیست که ارائه داده است؟ شاید راز اینکه چامسکی نیز از دهه ۱۹۵۰ به بعد دست برتر را در حوزه زبان‌شناسی داشته، این باشد که نظریه‌ای ارائه داده که می‌تواند پاسخی برای بسیاری از سؤالات باشد و بالطبع بایستی در مقایسه با زبان‌شناسان هم عصر خود شهرتی بیشتر کسب کند. در این میان اگر یاکوبسن را هم با وی مقایسه کنیم؛ خواهیم دید که اگرچه یاکوبسن نظرات مهمی درباره بیشتر حوزه‌ها و حتی ترجمه ارائه داده، اما این آرا و عقاید در حد همان نظریاتی می‌مانند و فاقد جامعیتی هستند که بتوان تحت عنوان نظریه‌ای جامع به شمار آورد و ضامن نام و آوازه پدیدآورنده آن دانست. بی‌گمان در این باره می‌توان بیشتر از این سخن گفت و به نظر می‌رسد که مقایسه جایگاه فعلی یاکوبسن با زبان‌شناسانی چون چامسکی و حتی دیگر زبان‌شناسان بتواند نکات بسیاری را برما روشن کند. این مقایسه را به زمان و جای دیگر موکول می‌کنم و در ادامه تنها به بررسی زندگی، آثار و برخی اندیشه‌های مهم وی و سهم یاکوبسن در شکل‌گیری مکتب مسکو و پراگ بسنده می‌کنم.

رومن اوسپوویچ یاکوبسن^۱ در تاریخ ۲۸ سپتامبر [طبق تقویم جدید] ۱۰ اکتبر سال ۱۸۹۶ در مسکوبه دنیا آمد.^۲ پدرش اوسپ ابراموویچ یاکوبسن^۳ کارخانه دار مشهوری بود.^۴ مادرش آنا یاکولونا یاکوبسن^۵ نام داشت. تحصیلات دبیرستان را در موسسه زبان های شرقی لازارف^۶ در سال ۱۹۰۶ در ده سالگی شروع کرد. مدرسه زبان های شرقی لازارف نقش مهمی در آموزش جامعه ارمنی زبان مسکوتا اوایل قرن نوزدهم داشت. اما در پایان این قرن کمابیش با نظام آموزشی روسیه همگون شد. به نظر می رسد که ارتباط با ارمنیان در این سال ها تأثیری اندک بر یاکوبسن داشت. او هرگز در طول سال های زندگیش این نکته را فاش نکرد. ویژگی برترین مدرسه معلمان تراز اولی بود که در آن تدریس می کردند. از آن میان می توان وسولود فتودوروویچ میلر^۷، فولکلورشناس و زبان شناس و همچنین بوگدانف^۸ را نام برد. تحت تأثیر اندیشه های این معلمان، یاکوبسن به این فکر افتاد که چگونه می توان ادبیات فولکلور مردم روس

1- Roman Osipovič Jakobson

۲- این اختلاف در تاریخ از تفاوت در تقویم قدیمی و جدید (جولینی و میلادی) ناشی می شود که از سال ۱۹۱۸ در این کشور رایج شد. اختلاف این دو تقویم سیزده روز است.

3- Osip Abramovič Jakobson

۴- یندریش تومن در کتاب «جادوی زبان مشترک ...» (صفحه ۷) شغل پدر وی را تاجر می داند.

5- Anna Jakovlevna Jakobson

6- Lazarev Institute of Oriental Languages

7- Vsevolod Fedorovic Miller

8- V. V. Bogdanov

را جمع‌آوری کرد. تمام تابستان را در روستایی به این کار مشغول شد. سال‌ها بعد این علاقه‌مندی را این‌گونه توصیف کرد:

«میلر بر ما تأثیر گذاشت و کارهایش مرا از کودکی علاقه‌مند ساخته بود. پیش از این، در سن یازده یا دوازده سالگی، یا همین حدود... مطالعات وی را در مورد شعر حماسی و تاریخچه آن خوانده بودم... تحت تأثیر میلر و بوگدانف و سایر معلمان نیز به نوعی دیگر علاقه‌مند شدم؛ چگونه می‌توان فولکلور را جمع‌آوری کرد. تابستان را در روستایی در بیلاق سپری کردم و شروع به توصیف متن‌های فولکلور نمودم. البته آنچه برایم آسان می‌نمود، فولکلور کودکان بود... فولکلور کودکان روسی و همچنین کودکان کولی‌ها را گردآوری کردم...» (تومن، ۱۹۹۴: ۹).

جمع‌آوری فولکلور و داده‌های لهجه‌ها در طول سالیانی که در روسیه می‌زیست، همچنان دل‌مشغولی محبوب وی باقی ماند. اما این علاقه‌مندی با علایق آوانگارد آن زمان در تضاد بود. در ماه مه سال ۱۹۱۴ با دریافت مدال نقره از مدرسه لازارف فارغ‌التحصیل شد. از همین زمان شعر دل‌مشغولی اولیه وی بود. در کتاب «گفتگوهای یاکوبسن و پومورسکا» (ص ۴۳) این سال‌ها را چنین توصیف می‌کند:

«شعر در سال‌هایی که در دبیرستان موسسه زبان‌های خاوری لازارف درس می‌خواندم دل‌مشغولی اولم بود. نخستین کارهایی که در نوشتن شعر برای من ارتباط نزدیکی با پژوهش در هنر کلامی داشت. یادم

می‌آید که خیلی عجیب است که در سن نه یا ده سالگی تلاش می‌کردم شعرهایی را که می‌خواندم و همچنین کارهای ضعیف خودم در شعر سرایی را از طریق الگوهای وزنی خاصی که در آن موقع برای آن هدف اختراع کرده بودم؛ بازنمایی کنم».

در این سال‌ها یعنی ۱۹۰۶-۱۹۰۷ علاقه‌مندی وی به دقیق شدن در معناهای مختلف هر حالت با حرف اضافه یا بدون آن هیجان خاصی برای وی داشت. به گونه‌ای که خود ادعا می‌کند فهرست بلندی از معناهای مختلف هر حالت را جمع‌آوری کرده بود که سال‌ها بعد در پژوهش‌های نظری‌اش درباره معناهای عمومی حالت‌های زبان روسی به کار وی آمده بود. در همین ایام بود که تحت تأثیر تشویق‌های مدیر موسسه لازارف علاقه‌مندی به جمع‌آوری و مطالعه فولکلور در وی ایجاد شد. در کتاب «گفتگوها» بیان می‌کند که شروع به گردآوری افسانه‌ها و ترانه‌های آیینی مسکو کرده بود که در کوچه بازارها بر سر زبان مردم جاری بودند. در سال‌های بعد زمانی که دیگر زبان‌شناس سرشناسی بود با همکاری دوتن از دانشجویان قدیمی ترش پتربوگاتیرف^۱ و یاکوولف^۲ بر پایه همین مطالعات آماتوری کاری نظام‌یافته در این زمینه انجام داده بود. از سویی دیگر، در همین سال‌هاست که علاقه‌مندی وی را به شعر تجربی^۳ که در آن سال‌ها در روسیه رواج یافته بود می‌بینیم. در سال ۱۹۱۵ در مدرسه روسی مطالعات تاریخی-فقه‌اللغه‌شناسی که شاخه‌ای از

1- Petr Bogatyrev (1893-1971)

2- Jakovlev (1892-1974)

3- Experimental Poetry

دانشگاه مسکو بود؛ ثبت نام کرد. سال بعد، او که بیست ساله است به گروهی از جوانان می پیوندد. این گروه شش نفره، از دانشجویان همان دانشگاه هستند و حلقه‌ای را ترتیب می دهند که بعدها حلقه زبان شناسی مسکو^۱ نامیده می شود. هدف از تأسیس این حلقه چنانکه خود یاکوبسن در جلد دوم برگزیده آثارش اشاره می کند «مطالعه زبان شناسی، شعر، عروض و فولکلور» بود. در کتاب گفتگوها نیز تأسیس این حلقه را با مسأله ضرورت جستجوی راه های تازه و امکانات جدید در زبان شناسی، بوطیقا و عروض مرتبط می داند (ص ۵۲). در همین سال با گروهی از جوانان روشنفکر در شهر سن پترزبورگ ارتباط نزدیکی دارد. این عده از جوانان، گروه اوپویاز^۲ را تشکیل می دهند که به اعتقاد بسیاری از مورخان ادبی، نقش اصلی در پیشرفت و گسترش جنبش فرمالیسم^۳ داشت. در سال ۱۹۱۶ به خاطر پژوهش های زبان شناختی درباره افسانه های عامیانه شمال روسیه^۴ موفق به اخذ جایزه بوسلائف^۵ شد. یک سال قبل مقاله ای را درباره شعر واسیلی تردیاکوفسکی^۶ شاعر قرن هجدهم روسیه، ارائه داده بود. یاکوبسن در این مقاله به مسائلی از قبیل تکرارگروه های آوایی پرداخت که بعدها جزء علایق فرمالیست ها شد. در سال ۱۹۱۷ در سن پترزبورگ به همراه یکی از شاگردان بودوئن

1- Moscow Linguistic Circle (Moskovskij lingvističeskij kružok)

2- OPOJAZ

3- Formalism

4- Biliny

5- Buslaev

6- Trediakovskij (1703-1768)

دوکورتنی^۱ سخنرانی‌هایی ارائه داد. در سال ۱۹۱۵ به همراه دو دانشجوی دیگر یعنی پتربوگاتیرف و نیکلای فوفانوویچ^۲ به مطالعه در منطقه مسکو پرداخت. او این سفر را «داستان‌هایی شگفت از دهقانان منطقه وریا»^۳ نامید. در همین سال‌ها به همراه ریاضی‌دان مشهور، ای. ای. مارکوف^۴ شروع به مطالعه آماری بر روی زبان شعری الکساندر پوشکین^۵ نمود. بعدها به گویش‌شناسی علاقه‌مند شد و عنوان کرد که در این زمینه به مفاهیم بنیادین این رشته دست یافته است.

زمانی که سرگرم مطالعه درباره لهجه‌های روسی بود پژوهشی را ترتیب داد برای ترسیم اطلس خصوصیات لهجه‌های روسی. همچنین یک تک‌نگاری با استادش اوزاکف^۶، فقه‌اللغه‌شناس، در مورد لهجه‌های مسکو آماده کرد که بعدها جز «پژوهش‌های حلقه زبان‌شناسی پراگ»^۷ به چاپ رسید. در این نوشته هیچ اثری از زبان‌شناسی جدید یا واج‌شناسی دیده نمی‌شود. بیشتر به نظر می‌رسد که برداشت اولیه یا کوپسن از لهجه، برداشتی سنتی بوده است. اما وی سعی دارد از این راه به قوانین اساسی زبان‌شناسی دست یابد. در سال ۱۹۲۱ می‌نویسد:

-
- 1- Baudoin de Courtenay (1845-1929)
 - 2- Nikolai Feofanovic (1892-1974)
 - 3- «Miracle Stories of Peasants in the Vereja Region»
 - 4- A. A. Markov (1856-1922)
 - 5- Alexander Pushkin (1799-1837)
 - 6- Usakov
 - 7- Travaux du Cercle linguistique de Prague [Prague Linguistic Circle Papers]